

olaszországi magyar légióról vagy Bölöny József készülő anyaggyűjtése a magyar parlamenti képviselőkről.

Ugyanakkor csak sajnálni lehet, hogy a névtár nem tölti be a névmutató szerepét, ez ugyanis csökkenti a kötet használhatóságát. Sajnálatos módon kimaradtak olyan személyek, mint a két helyettes hadügyminiszter, Klapka György és Kiss Ernő, vagy az OHB második embere, Nyáry Pál, ill. a szintén OHB-tag Jósika Miklós és Sembery (Zsembery) Imre. Az adatok néhol hiányosak. Így pl. Athanacković Platóról határozottan tudjuk, hogy átállt a szerb felkelőkhöz. Bérczy Károly 1849 július elején vidékre távozott, s nem tért vissza többé a kormány éppen aktuális székhelyére. Bikkesy (Heinbrucher) Alajos 1849 elején diplomáciai küldetéssel külföldre utazott. Bónis Samu 1848 őszén kormánybiztosként a dunántúli, ill. feldunai táborban tartózkodott. Csuha Antalnál érdemes megjegyezni, hogy tábornok lett. Fogarassy János nyelvész és az MTA tagja volt. Gál Sándor a szabadságharc végén szintén tábornok volt. A Garay János életrajzában említett Klapka-tábor és az I. hadtest ugyanazt jelöli. Gelich Rikhard valóban honvédtábornok lett, de csak az 1867 utáni honvédségben. 1849-ben csak őrnagy volt. Görgei nem július 14-ig, hanem csak 5-ig volt hadügyminiszter. Nem volt „több ízben” a honvédség fővezére,

csak 1849 áprilisától június végéig. Nemeskéri Kiss Miklós 1849-ben szintén diplomáciai megbízást kapott. Mednyánszky Cézár nem Windisch-Grätz betörésétől (dec. 14—16.), hanem csak 1849. január 5-től volt a feldunai hadtest törzslélekése. A szerző itt cáfolja a Magyar életrajzi lexikon azon adatát, hogy Mednyánszky Cézár Mednyánszky László öccse volt. A MÉL adata azonban nem a festő Mednyánszkyra, hanem Haynau első áldozatára, az 1849. június 5-én Pozsonyban kivégzett Mednyánszky László honvédeőrnagyra vonatkozik. Mészáros Lázár életrajzából kimaradt az, hogy 1849. július 1-től 29-ig ő a magyar hadsereg fővezére. Ottinger Ferencnél hiányzik 1848. szeptemberi ideiglenes fővezérsége, ill. átállása Jellačić oldalára. Szatmáry-Király Barnabásnál szintén hiányzik az utalás arra, hogy 1849. február elején átállt Windisch-Grätzhez.

A névmutató helyett tárgymutató segíti a kötetben való eligazodást.

F. Kiss Erzsébet monográfiája olyan munka, amely évtizedekig hasznos segítője lesz a korszak minden egyes kutatójának. A politika-, a had- és az intézménytörténet egyetlen kutatója sem mellőzheti ezenkívül ezt a kötetet, ha 1848—1849 jobb megismerésére törekszik.

Hermann Róbert

SZABÓ LÁSZLÓ

PIAVE 1918

(Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986. 239 o.)

Hetven esztendővel a történetek után is aktuálisnak kell tartanunk annak az esemény-sorozatnak a felidézését, amelyet a szerző így jellemez: „kései riport egy tömeggyilkosságról”, mivel „az Osztrák—Magyar Monarchia hadserege a győzelem minden reménye nélkül indította meg a hadműveleteket” és „a tábornoki kar sem hitt a győzelemben”. Nemesak ez a mű, a levéltári forrásokra és a résztvevők beszámolóira építő, ezeket szembesítő hadtörténelmi elemzés érkezett későn. Elkészt a múról szóló ismertetés is. Szabó László, a szerző, immár egy éve halott. A mondanivaló rövid bemutatása mellett így ez a kis írás egyúttal emlékezés és tisztelgés a körünkből korán végleg eltávozott, ám műveiben tovább élő tudós előtt, miként könyvét ő maga is emlékezésnek és tisztelgésnek szánta „azok előtt, akik szenvedtek vagy meghaltak egy gyilkos, embertelen és igazságtalan háború áldozataiként”.

A bevezető fejezetben Szabó László nagyívű áttekintésben a gazdasági-társadalmi helyzet tükrében színes képet ad a háború negyedik évében érvényesülő kül- és belpolitikai tenden-

ciákról. Különös hangsúllyal ábrázolja azokat a folyamatokat, amelyek I. Károly osztrák császárt (IV. Károly néven magyar királyt) arra ösztönözték, hogy meghozza a szövetséges II. Vilmos német császár által szorgalmazott döntést, vagyis legalább a délnyugati hadszíntérre vonatkozóan újabb támadó hadművelési tervét dolgoztassa ki, ha már nem vállalkozik a nyugati arcvonalon tervezett, döntőnek tekintett német támadás előkészítéséhez való csatlakozásra.

Ezt követően az olvasó eleven képet nyerhet az olasz hadsereg ellen tervezett hadművelési helyszínéről, a Stílszi hágótól az Adriai tengerig húzódó osztrák—olasz határvidék átörhörtetlen terepszakaszai közül kiválasztott Píave-könyök vidékéről. Ismerteti a szerző ezután a legfelsőbb hadvezetésben az e terepszakaszon végrehajtandó hadművelettel kapcsolatos, egymásnak ellentmondó előzetes nézeteket, majd a végül elrendelt intézkedéseket. Elemzése alapján eljut a megrázó végkövetkeztetéshez: „A vezetés tudta, hogy ez a hadművelés nem lehet sikeres. Semmit sem oldott

meg, pusztán alibi volt a németek, illetve erőfitogtatás az antant felé. (...) Mindaz, ami a hadművelet előkészítése körül történt, nem nevezhető másnak, mint politikai és katonai hazárdjátéknak. De talán annak sem, mert még abban is van lehetőség a nyeresre. Itt viszont nem volt, és ezt csakhamar megtudta mindenki, az uralkodótól a tábornokokon át a lövészárkokban kuporgó, vagy a Piave szennyves zöld hullámai között küszködő katonáig.”

Ezután a szerző feleleveníti a jobbszárnyon álcázásként kiküldött erőkkel és főcsapással a Tonale-hágón átvezető út két oldalán június 13-án megindított Lavina-, majd a főerőkkel az Astico-völgy és a Piave-könyök között június 15—20. között végrehajtott Radetzky-hadműveletet. Bemutatja az anyagi és erőviszonyokat, a terepadottságokat, az időjárás-körülményeket, az elhatározásokat és intézkedéseket. Elemzése alapján levonja a határozott következtetést, miszerint teljesen elhibázott támadást indított a hadvezetés, a kedvező körülmények között mélyen tagolt védelmi állásrendszerben levő ellenséggel szemben a szükséges jelentős túlerő hiányában nem következhetett be más, mint a súlyos vereség. Ezzel összefüggésben részletesen vizsgálja az állítólagos „cseh árulás” kérdését, és bebizonyítja annak teljes valószerűtlenségét.

A következőkben a főerőkkel egyidőben a Monte Pello és az Adria között a Piavén átkelve megindított Albrecht-hadműveletet részletezi a szerző az előzőekhez hasonló módon, és újólag kimutatja, mennyire elhibázott támadásindítás következett be. Sőt ezúttal kimondja az egész támadó hadműveletsorozatra érvényes sommás ítéletét: „az ilyen módon előkészített támadás nem hadművelet, hanem tömeggyilkosság”.

Befejezésül a balszárnyon a Montello-térségben levő erők által ugyancsak június 15—20. között melléktámadásként végrehajtott előre-

nyomulást és kisegítő csapást, majd az Albrecht-hadművelet kudarcra utáni itteni visszavonulást villantja fel a szerző.

A teljes arcvonalon bekövetkezett osztrák—magyar támadási kudarc bemutatását követően Szabó László a június 21-én kezdődött olasz ellentámadással foglalkozik, amelynek eredményeként már június 25-re visszaállt az eredeti helyzet, július 7-re pedig teljessé vált az osztrák—magyar vereség. A szerző az ennek következtében a hadvezetésben bekövetkezett személycserékkel és a vereség belpolitikai következményeivel, majd az arcvonal teljes összeomlását eredményező sorozatos további kisebb operációkkal folytatja elemzését.

A nyugat-keleti irányban arcvonalzakszonként elemzett hadászati-hadműveleti komplexummal kapcsolatosan befejezésül a szerző a történelem ítélőszéke előtti felelősséget veti fel. Egyenként mérlegre teszi a legfelsőbb hadvezetésbeli döntéshozók nézeteit és tetteit, majd az uralkodó bizonytalanságának hatásáról szól. Kitér a titokvédelemmel kapcsolatos súlyos mulasztásokra is. Leszögezi azonban, hogy a sorsdöntőnek bizonyult hadászati-hadműveleti vereség végső oka mégis az osztrák—magyar haderő anyagi-technikai ellátottságában és erkölcsi-politikai állapotában mutatkozott súlyos zavar volt.

A szerző egész művén végighúzó mély antimilitarista humánus emberközébe hozza a szembenálló hadakban bevetett harcosok mérhetetlen, az osztrák—magyar oldalon eleve hiábavaló szenvedését, amelyet „kétségbeejtő hiányok, nemtörődöm felső vezetés” súlyosbított. Az osztrák—magyar haderőből Piavénél elesett 150 000 harcosra emlékezve, elsőként mondja ki Szabó László a végkövetkeztetést: „a semmiért folyt el annyi vér, mert ezt a hadműveletet az emberi életet semmibe vevő módon készítették elő”.

(Z. J.)

ADAM WANDRUSZKA—PETER URBANITSCH (SZERK.)

DIE HABSBURGERMONARCHIE 1848—1918. V. K. Die bewaffnete Macht

(Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften,
Wien, 1987. 864 o., 9 táblázat, 5 vázlat, 4 térkép)

Az Osztrák Tudományos Akadémia nagyszabású vállalkozásként készülő „A Habsburg Monarchia” című sorozat ötödik köteteként a gazdasági fejlődést, a közigazgatást és

jogügyet, a népességet és a vallási összetételt tárgyaló alkotások után immár a hadügyi szintézist is kézbe veheti minden érdeklődő. Mivel terv szerint az első világháború korszakát tel-